

Archeologienota

Schelderode (Merelbeke) – Grepstraat

Natasja Reyms en Ruth Ferket

Bornem
2020

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2020/12.807/71

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek.....	5
2.1	Administratieve gegevens.....	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	8
2.3.3	Werkwijze.....	11
2.4	Assessmentrapport.....	11
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	11
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	25
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	28
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	29
3	Samenvatting.....	30
4	Bibliografie.....	31
4.1	Publicaties.....	31
4.2	Websites	31
5	Bijlagen	32
5.1	Archeologische periodes.....	32

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

Projectcode: 2019J312

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Merelbeke, Schelderode, Grepstraat, Grepstraat

- 104125, 184630
- 104144, 184611
- 104055, 184519
- 104006, 184552

Kadastrale percelen: Merelbeke, Afdeling 6 (Schelderode), sectie B, nummer 139t

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 6308 m²

Topografische kaart:

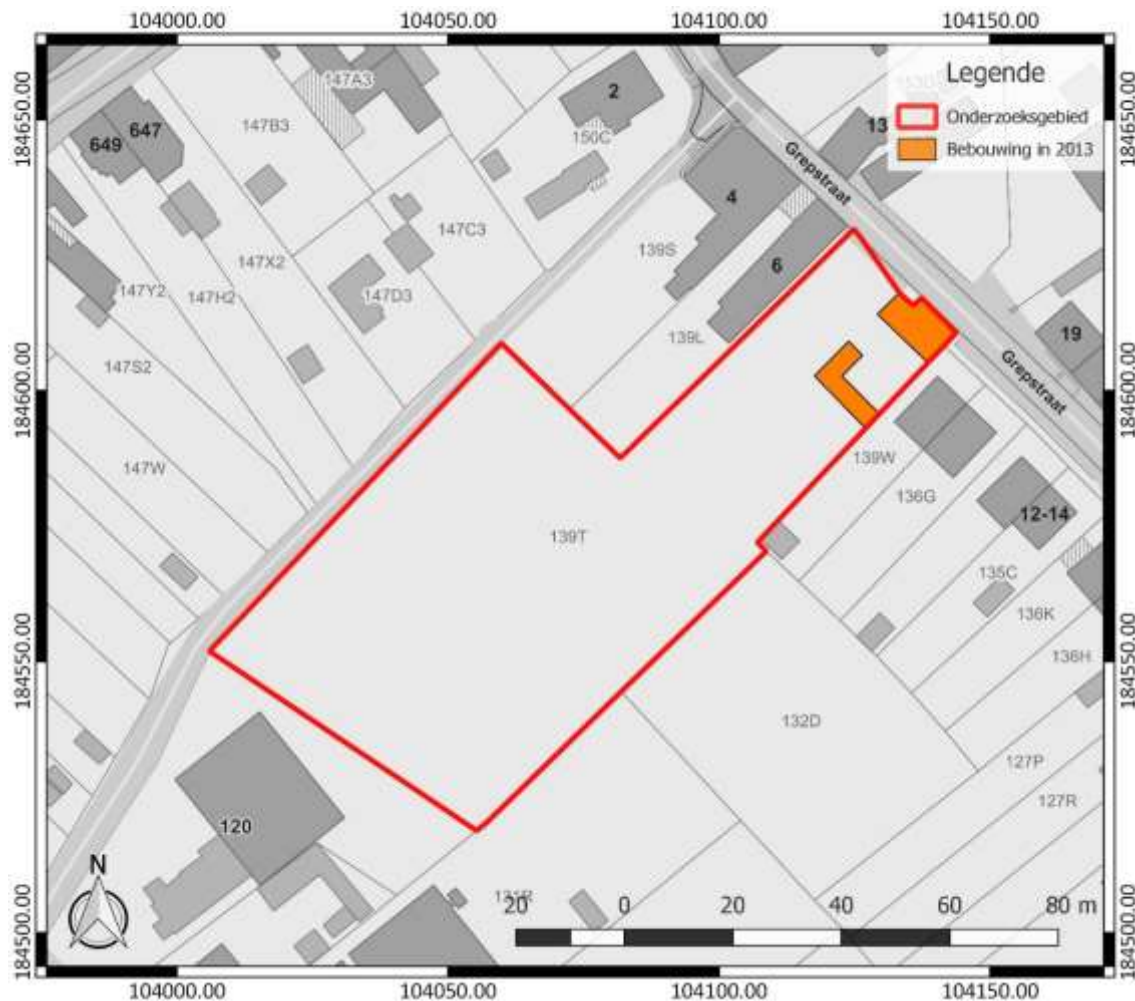

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 06/11/2019 – 13/11/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland, tuinzone

Verstoorde zones: Tot in 2013 waren er gebouwen aanwezig ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie en de sloop ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringskaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit negen loten voor eengezinswoningen en de aanleg van een groenzone en private wegenis. Nutsleidingen worden aangelegd langs de wegenis. De aanleg van woningen, wegenis en parkeerplaatsen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen zullen niet onderkelderd worden. De exacte funderingsdiepte en -techniek van de geplande infrastructuur ligt in deze fase nog niet vast. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling ook nog niet vast.

2482.2020	ARCHITECTENBUREAU KATRIEN BAUTERS bvba Mogent 2 - 9540 De Pinte	Tel. 09 280 70 40 Fax. 09 250 70 41
	INRICHTINGSVOORSTEL VERKAVELING BOUWHEER: Meneer P. Van Dermeulen Kleinkeizer 18 - 9612 Zwijpsande	
P.1/1	ONTWERP 2 PLAN	schaal 1/200

Figuur 4: Ontwerpplan (Architectenbureau Katrien Bouters bvba)

19.02.2020	ARCHITECTENBUREAU KATRIEN BAUTERS BVBA	Tel: 09 280 76 49
14.02.2020	Magneet 2 - 9040 De Pinte	Fax: 09 280 79 43
	INRICHTINGSVOORSTEL VERKAVELING	
	BOUWHER: Meneer P. Van Dorsselaere	
	Kiesdreef 18 - 9012 Zwijndrecht	
	BOUWPLAATS: Grepstraat, 9920 Schelderode (Middelbeke)	
P.2/2	ONTWERP 1	schaal 1/200
	STRAATGEVELS	

Figuur 5: Ontwerpplan gevels (Architectenbureau Katrien Bouters bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

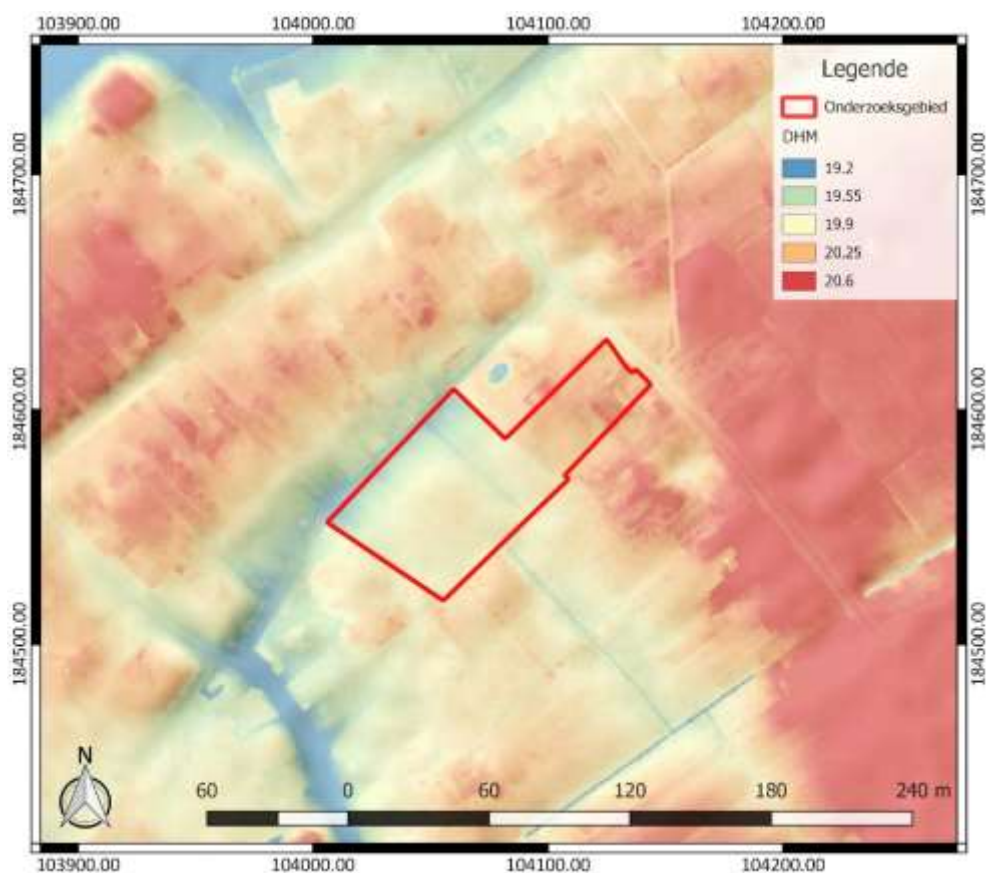
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich ca. 100 m ten zuiden van de dorpskern van Schelderode. Het terrein grenst aan de Grepstraat in het noordoosten en aan Buurtweg nr.9 in het noordwesten. Deze buurtweg ligt langs de achterzijde van de woningen aan de Gaversesteenweg en maakt de verbinding tussen de Grepstraat in het noordoosten en de Bosstraat in het zuidwesten. Langs de zuidoostelijke en de zuidwestelijke perceelsgrens van het onderzoeksgebied loopt voetweg nr. 25 (Figuur 6). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden en woonuitbreidingsgebieden.

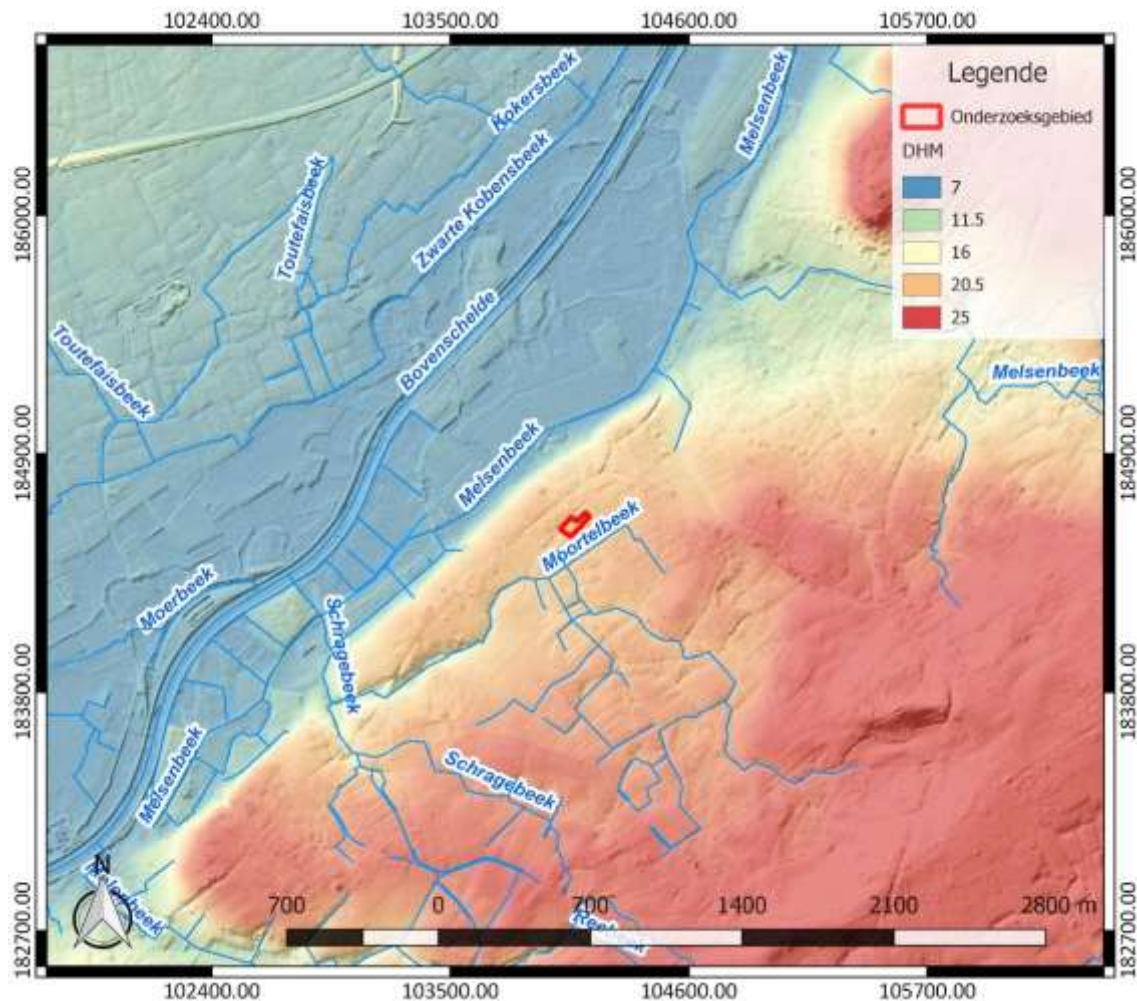
Hydrografisch behoort het tot het Boven-Scheldebekken. Juist ten noorden van het terrein loopt de grens met het Beneden-Scheldebekken. De Bovenschelde stroomt op enige afstand ten noordwesten van het terrein. Op kortere afstand ten zuidoosten en ten noordwesten zijn respectievelijk de Moortelbeek en de Melsenbeek gesitueerd. Ten zuiden en ten zuidwesten loopt de Schragebeek (Figuur 8).

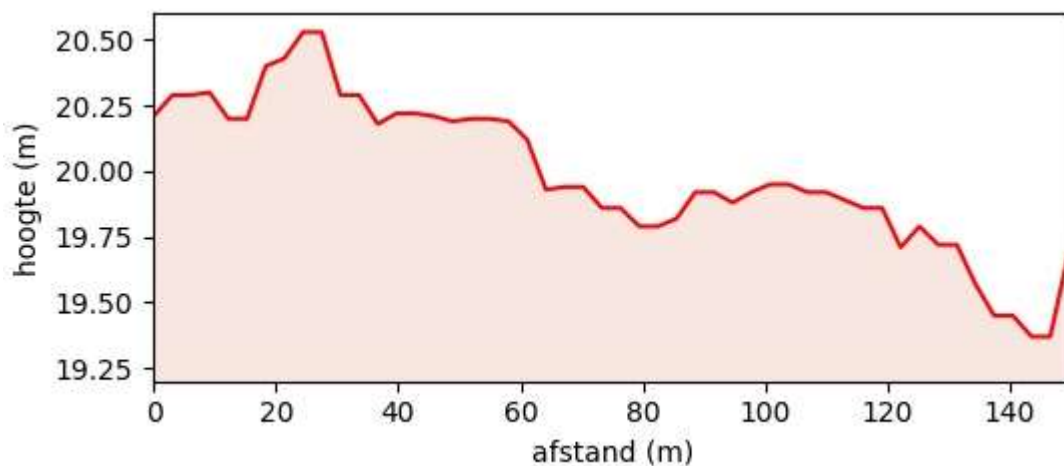
Figuur 6: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 8: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

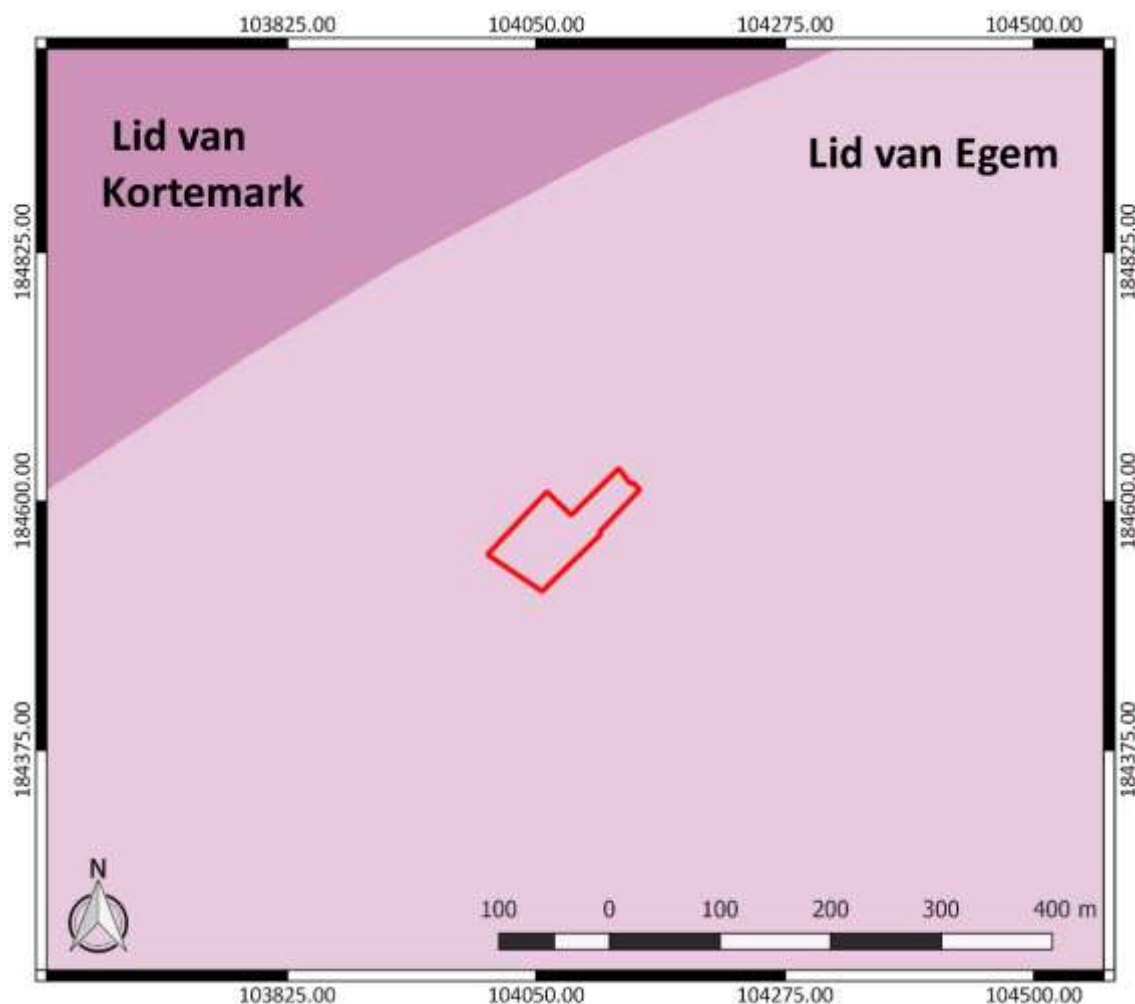

Figuur 9: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Schelderode bevindt zich gedeeltelijk ter hoogte van de alluviale Scheldevallei en gedeeltelijk ter hoogte van een licht golvend landschap. In het noordelijke uiteinde van de gemeente, strekken de Scheldemeersen van Zevergem-Schelderode zich uit. Dit gebied bestaat uit een afwisseling van meersen, afgesneden meanders, populierenaanplantingen en door greppels opgedeelde

graslandpercelen. De alluviale klei in de Scheldevallei werd ontgonnen door steenbakkerijen in de omgeving waardoor kleiputten en waterplassen in het landschap zijn ontstaan. Aan de rand van de dorpskom van Schelderode tekent zich een steile helling af die een hoogteverschil van circa 10 m overbrugt tussen het Schelde-alluvium en het licht golvend reliëf van het overige deel van de gemeente. Hier bevinden zich goed gedraineerde lemige zandbodems. De gemiddelde hoogte ligt er op 20 à 25 m. Het reliëf klimt op tot 44 m in het zuiden, ter hoogte van de wijk Makegem. De bodem is vochtiger ter hoogte van de aanwezige beekdepressies.³

Op ruimer geomorfologisch vlak behoort het onderzoeksgebied tot het heuvellandschap van het Schelde-Dender interfluvium. Het terrein situeert zich ter hoogte van de westelijke helling van het interfluvium, die zeer steil is. Het interfluvium wordt gevormd door meerdere consequent zuidwest-noordoost georiënteerde tertiaire getuigenheuvels.⁴ Het onderzoeksgebied is meer specifiek gelegen op de westelijke flank van een zuidwest-noordoost georiënteerde heuvelrug. Het terrein kent een hoogte van 19,4 tot 20,5 m TAW (Figuur 9). Het reliëf loopt op in noordoostelijke richting.

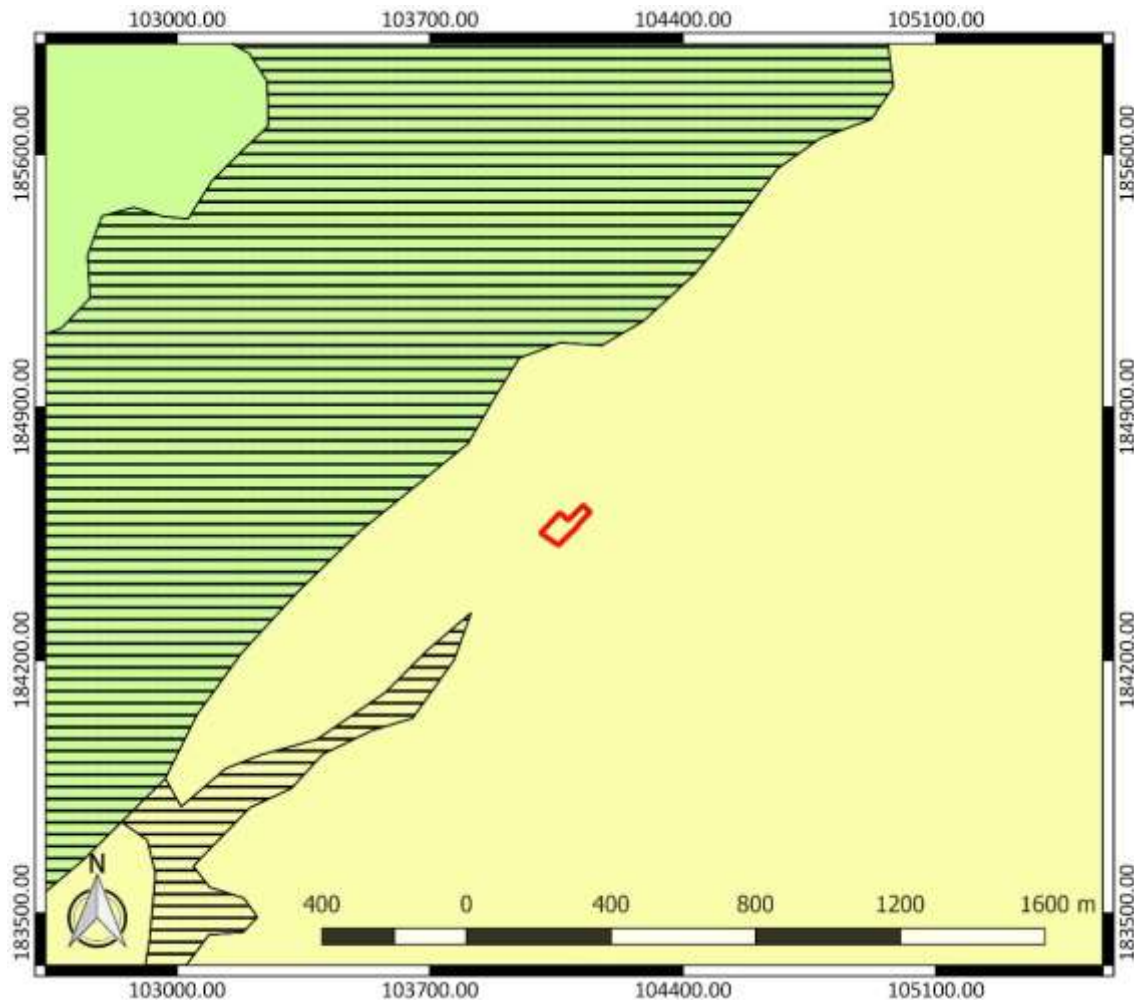

Figuur 10: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14216> (geraadpleegd op 6 november 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Scheldemeersen tussen Zevegem en Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135207> (geraadpleegd op 6 november 2019)

⁴ Vermeire *et al.* 1999, 8

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 10) bestaat uit het Lid van Egem. Dit wordt gekenmerkt door grijsgroen zeer fijn zand, dat kleilagen en zandsteenbanken bevat en dat glauconiet- en glimmerhoudend is. Ten noordwesten is het Lid van Kortemark gesitueerd, dat bestaat uit grijze tot groengrijze klei tot silt met dunne banken zand en silt.⁵

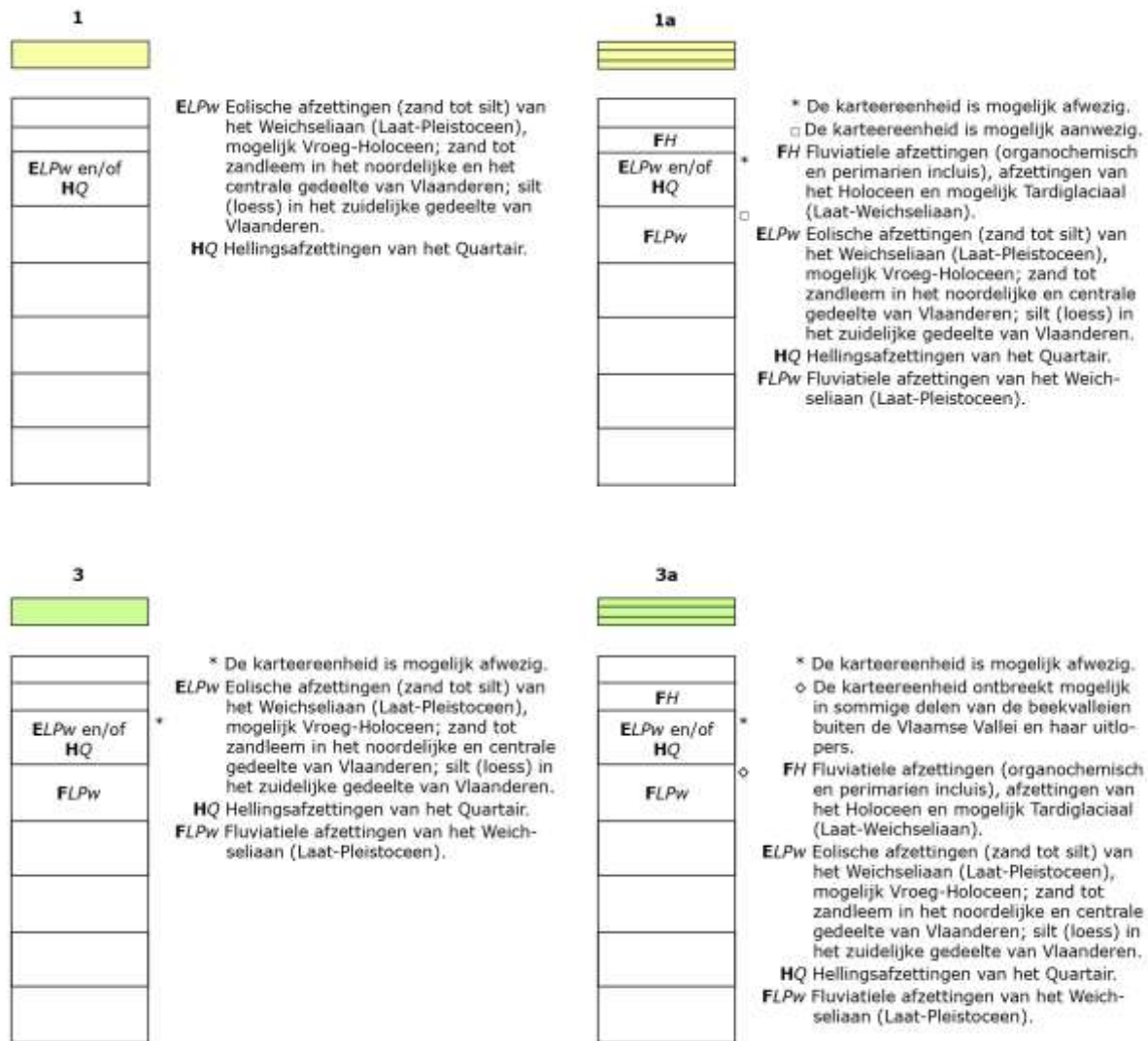

Figuur 11: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De quartairegeologische kaart (Figuur 11) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ter hoogte van de Scheldevallei, die gearceerd is weergegeven op de kaart, komen mogelijk oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) voor. Er zijn daar tevens jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aanwezig.⁶

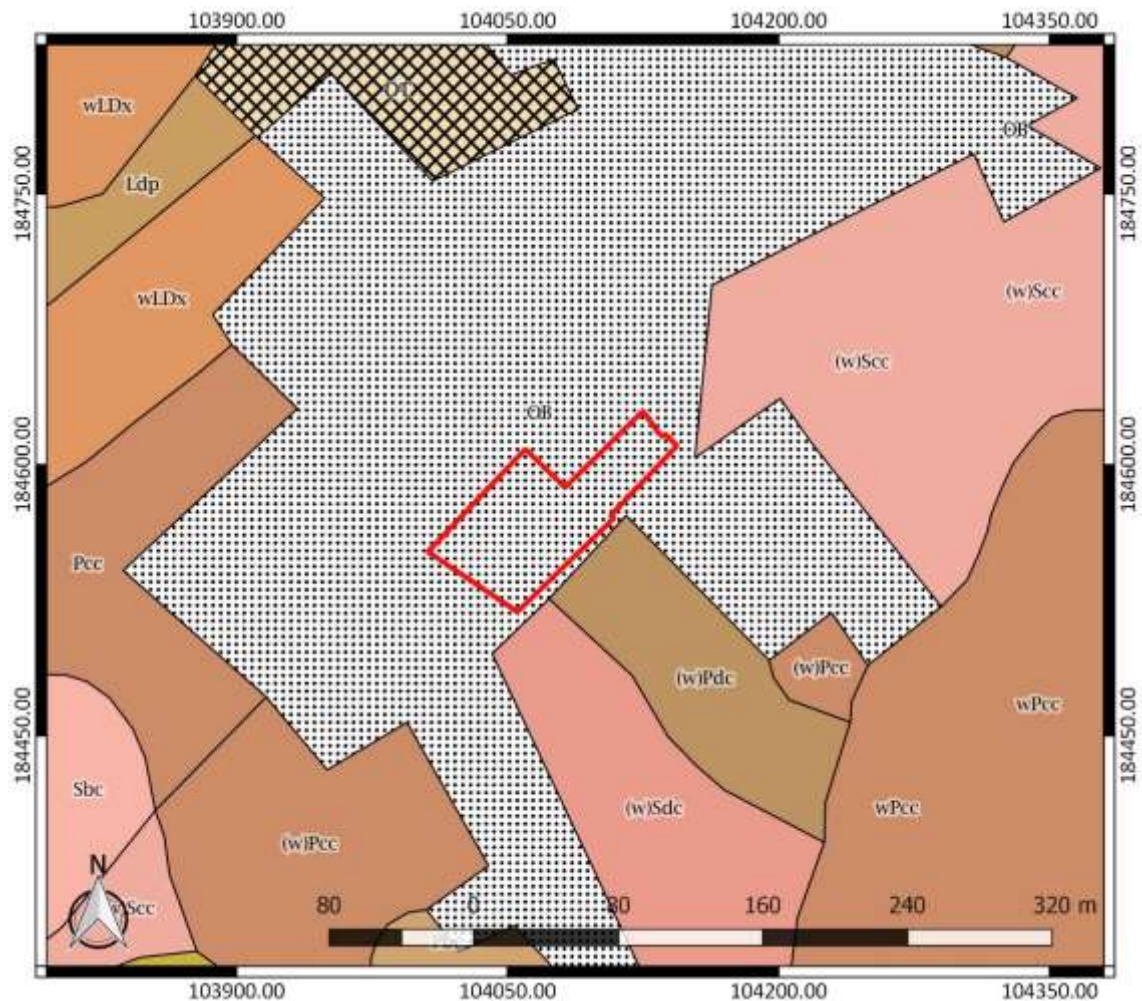
⁵ www.geopunt.be/kaart

⁶ www.geopunt.be/kaart

Figuur 12: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 13) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Op korte afstand ten noordoosten en ten oosten van het terrein treffen we een matig droge lemige zandbodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont en klei-zandsubstraat op matige diepte (tussen 75 en 125 cm) aan ((w)Scc). Juist ten zuidoosten en ten zuiden wordt een matig natte licht zandleembodem ((w)Pdc) en een matig natte lemige zandbodem ((w)Sdc) verwacht, met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont en klei-zandsubstraat op matige diepte. Op iets grotere afstand ten zuidoosten, ten zuidwesten en ten westen geeft de kaart een matig droge licht zandleembodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pcc) aan, al dan niet met klei-zandsubstraat op matige diepte ((w)Pcc) of op geringe diepte (ondieper dan 75 cm, wPcc). Tot slot treffen we ten noordwesten een matig droge tot matig natte zandleembodem met onbepaald profiel en klei-zand op geringe diepte (wLDx) aan.

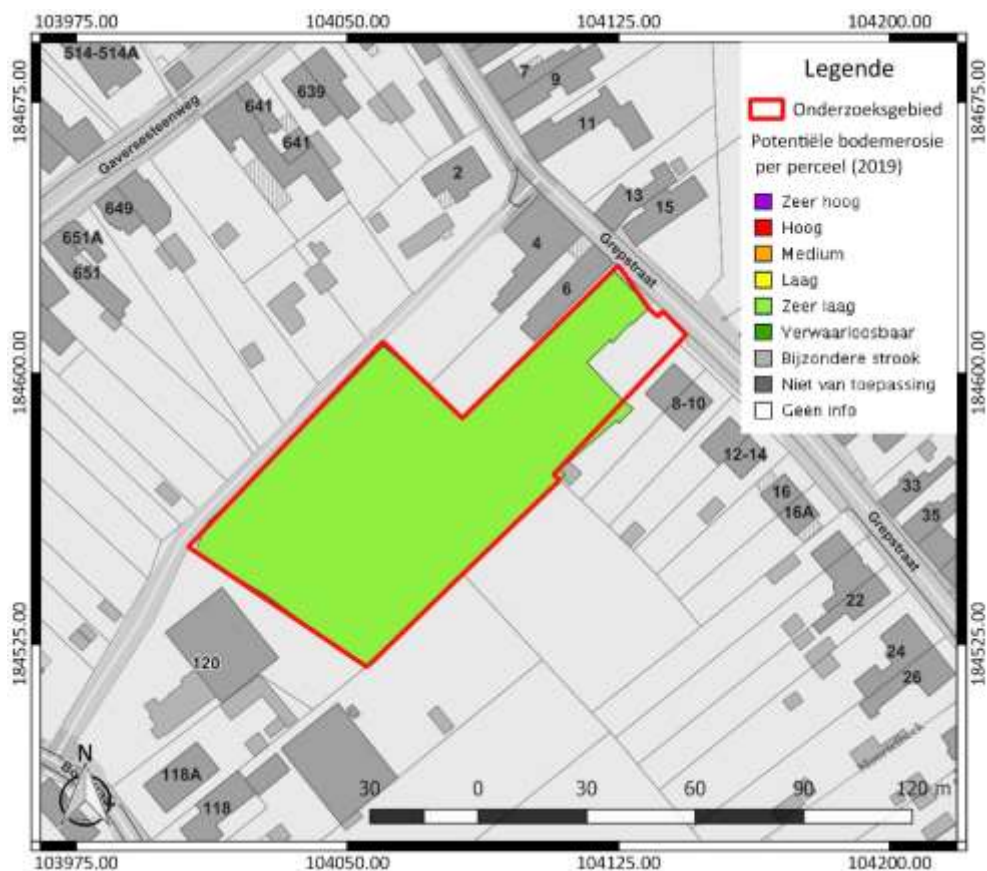

Figuur 13: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat twee gebouwen te bemerken. Deze bebouwing is inmiddels gesloopt. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de bodemgebruikskaat ingenomen door gras, struiken en enkele bomen (Figuur 14). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 6). Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied zeer laag (Figuur 15).

Figuur 14: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 15: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Schelderode werd in 866 voor het eerst vermeld als "Rodus" en later, in 1002, als "Rotha". De naam zou van het Germaanse woord "Ropa" afgeleid zijn en gerooid bos betekenen. Later werd de naam veranderd in Schelderode om verwarring met Gontrode te vermijden. Schelderode was de hoofdplaats van het Land van Rode, dat deel uitmaakte van het graafschap Aalst. Het foncier en heerlijk kasteel van de heer van Rode bevond zich hier. Schelderode was samen met Balegem, Beerlegem en Moortsele een van de oudste bezittingen van de heer van Rode. In 1227 werd het Land van Rode uitgebreid tot 17 parochies (Balegem, Bavegem, Beerlegem, Bottelare, Gentbrugge, Gijzenzele, Gontrode, Landskouter, Letterhoutem, Melle, Melsen, Moortsele, Munte, Oosterzele, Schelderode, Scheldewindeke en Vlierzele). De lenen van Rode waren onderverdeeld in vier leenhoven: Schelderode, Melle, Oosterzele en Scheldewindeke. Het Land van Rode telde zeven schepenbanken, waarbij Schelderode onder die van Bottelare viel.⁷

De heer van Rode was een van de hoogst aangeschreven heren in het graafschap Vlaanderen. Het Land van Rode werd in 1565 verheven tot baronie en in 1682 tot markizaat en was opeenvolgend in het bezit van het geslacht van Rode, van Kortrijk, van Kassel, van Bar, van Luxemburg en de Bourbon. In 1602 verkocht Hendrik Bourbon, koning van Frankrijk, het Land van Rode aan Simon Rodriguez d'Evora, een Antwerps koopman van Portugese afkomst.⁸

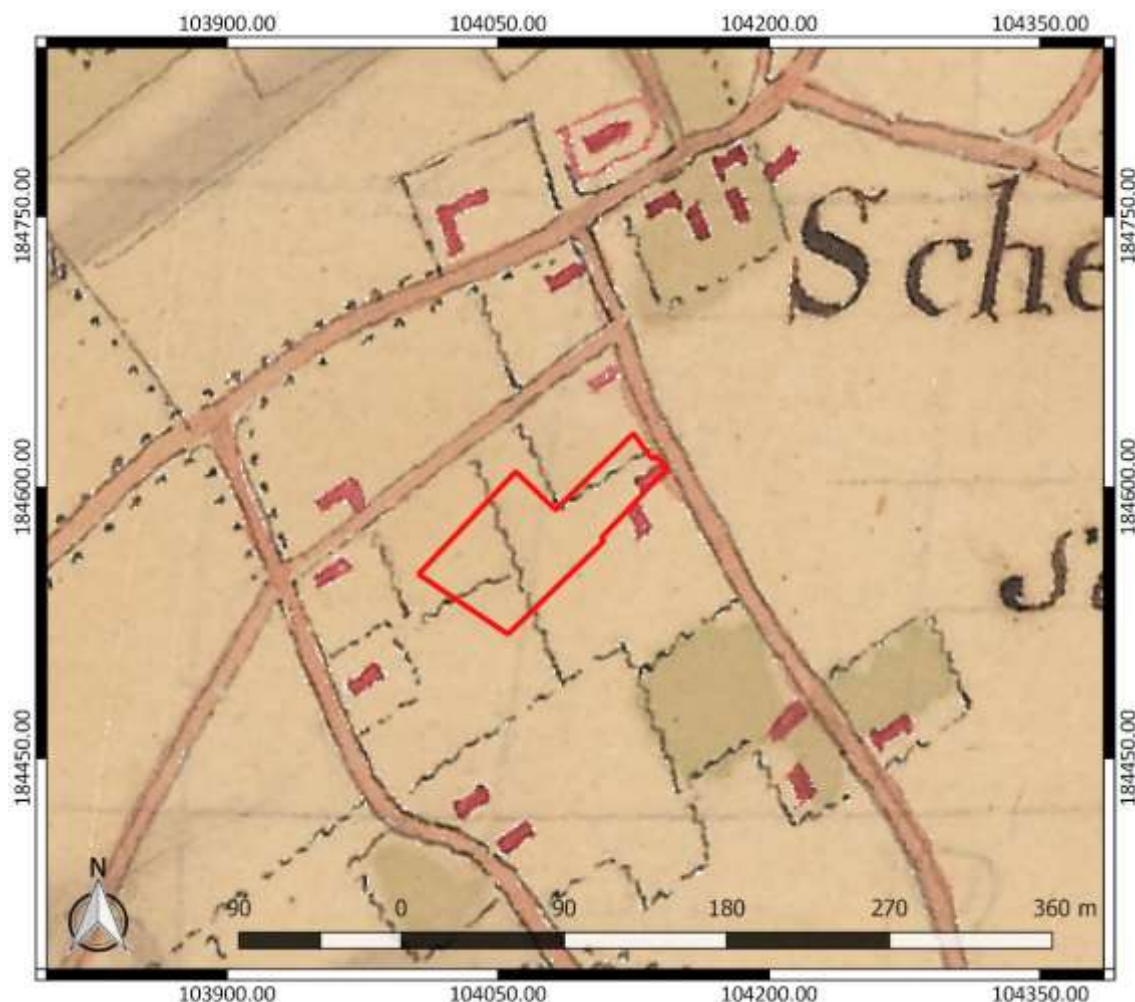
De oudste vermelding van de Parochiekerk Sint-Martinus dateert uit 1108. Het altaar behoorde toe aan de Gentse Sint-Pieterabdij. De dorpskern van Schelderode bevond zich naast de site van het heerlijke kasteel van Rode, aan de rand van de Scheldevallei. Het heerlijke kasteel verdween al in de 17de eeuw maar in 1865 werd er een nieuw kasteel gebouwd dat bekend staat als het Kasteel van Schelderode.⁹

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14216> (geraadpleegd op 7 november 2019)

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14216> (geraadpleegd op 7 november 2019)

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14216> (geraadpleegd op 7 november 2019)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich reeds langs de voorloper van de Grepstraat (Figuur 16). Ten noordwesten is een weg te bemerken die reeds overeenkomt met de huidige Buurtweg nr. 9. Ten noorden is de dorpskern van Schelderode gesitueerd. In het noordoosten van het terrein is een gebouw te bemerken. Vermoedelijk is er echter een afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart en moet het terrein ten noorden van het gebouw gesitueerd worden.

Figuur 16: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), toont dat het projectgebied onbebouwd is. In het noordoosten van het terrein is een met bomen afgebakende tuinzone te zien. Het overige deel van het onderzoeksgebied is in gebruik als akkerland (Figuur 17).

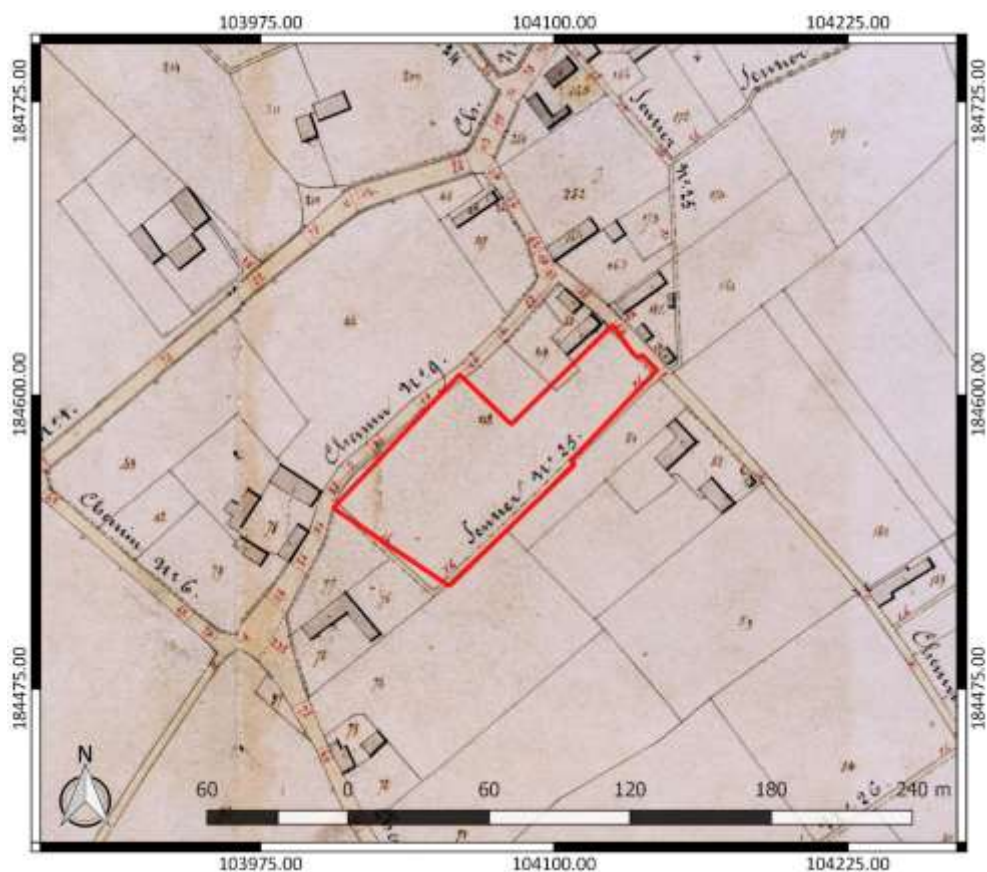

Figuur 17: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

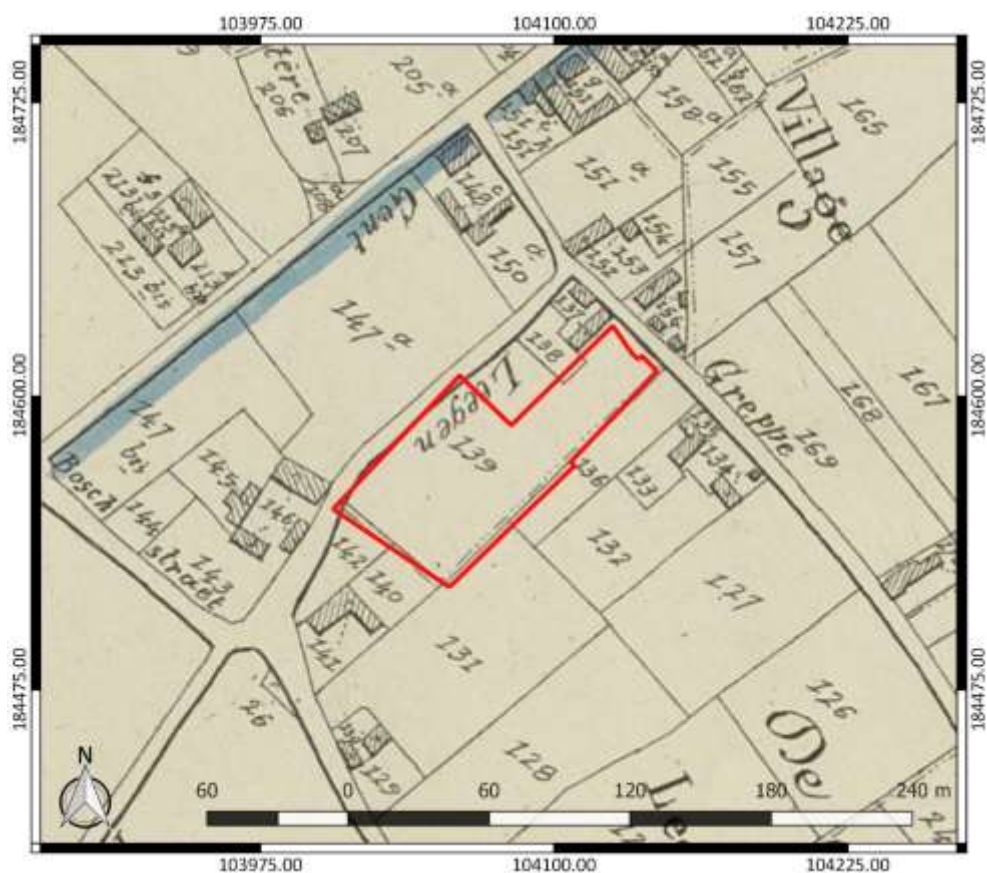
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is nog steeds geen bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Vermoedelijk was het terrein nog altijd in gebruik als tuinzone en als akkerland (Figuur 18). Langs de zuidoostelijke en zuidwestelijke perceelsgrens van het onderzoeksgebied is voetweg nr.25 aangegeven. Deze niet verharde voetweg of zandweg was vroeger gekend als Kerkwegel of Kerkweg, vanwege de aftakking ervan tegenover het Schelderodeplein, waar zich de parochiekerk bevindt.¹⁰ De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een gelijkaardig beeld (Figuur 19).

Een topografische kaart uit 1910-1927 (Figuur 20) en een topografische kaart uit 1937 (Figuur 21) tonen bebouwing in het noordoosten van het onderzoeksgebied. Het betreft twee gebouwen. Mogelijk gaat het reeds om de gebouwen die tot in 2013 aanwezig waren op het terrein.

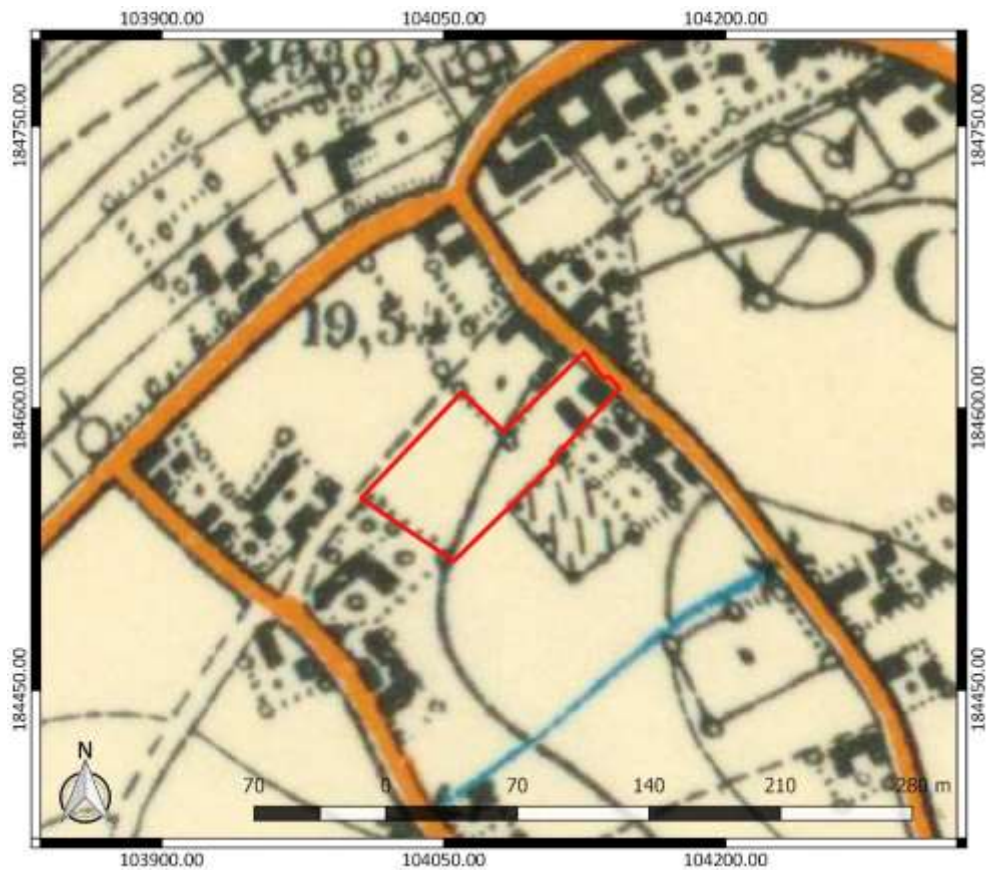
¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Dorpskern Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300785> (geraadpleegd op 7 november 2019)

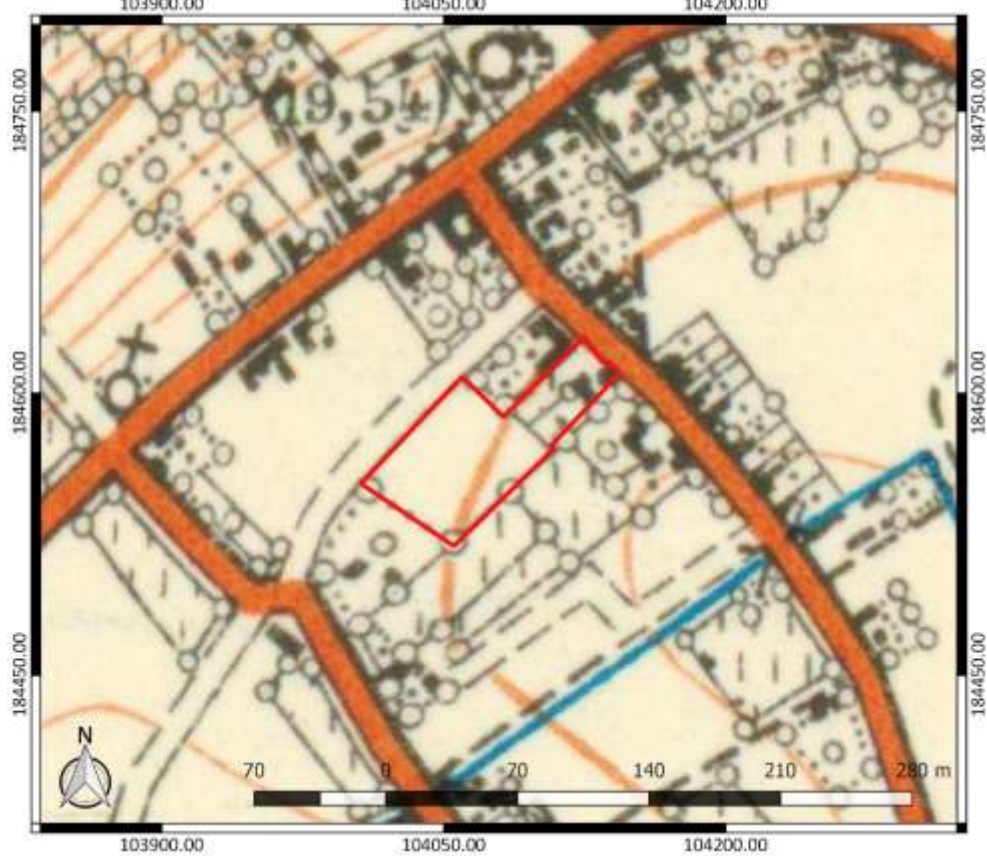
Figuur 18: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

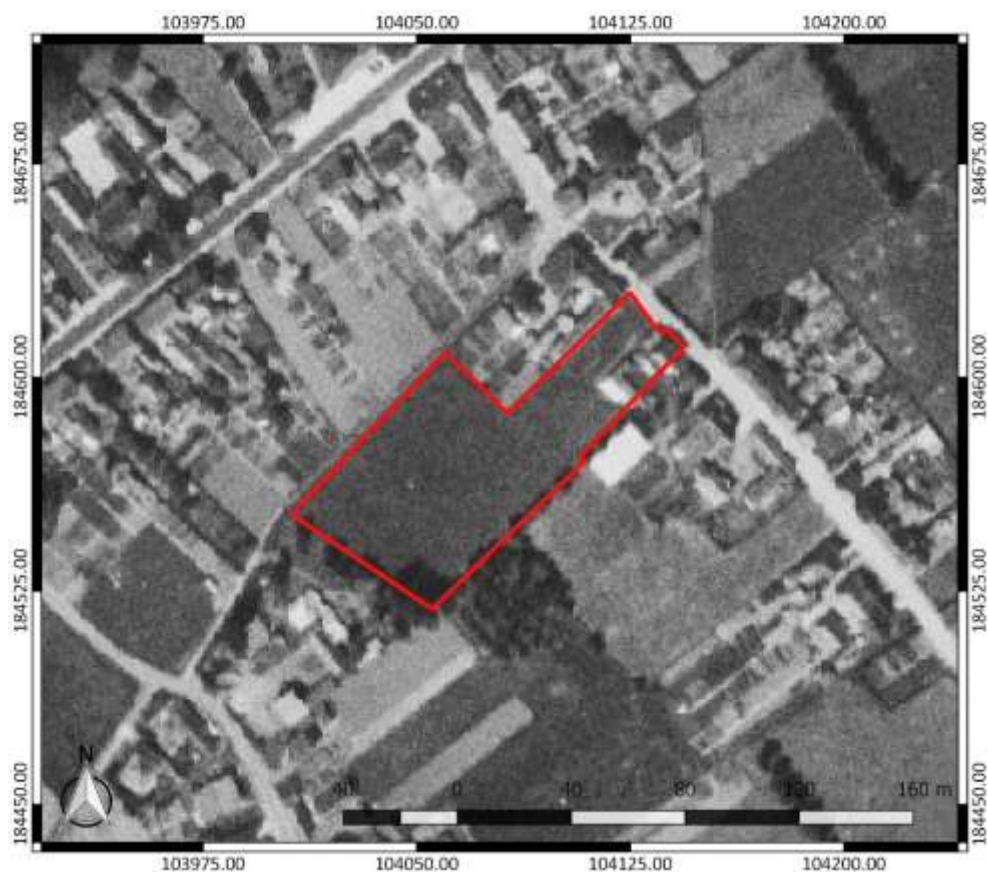
Figuur 19: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Topografische kaart uit 1910-1927 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 21: Topografische kaart uit 1937 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 22: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 2013 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

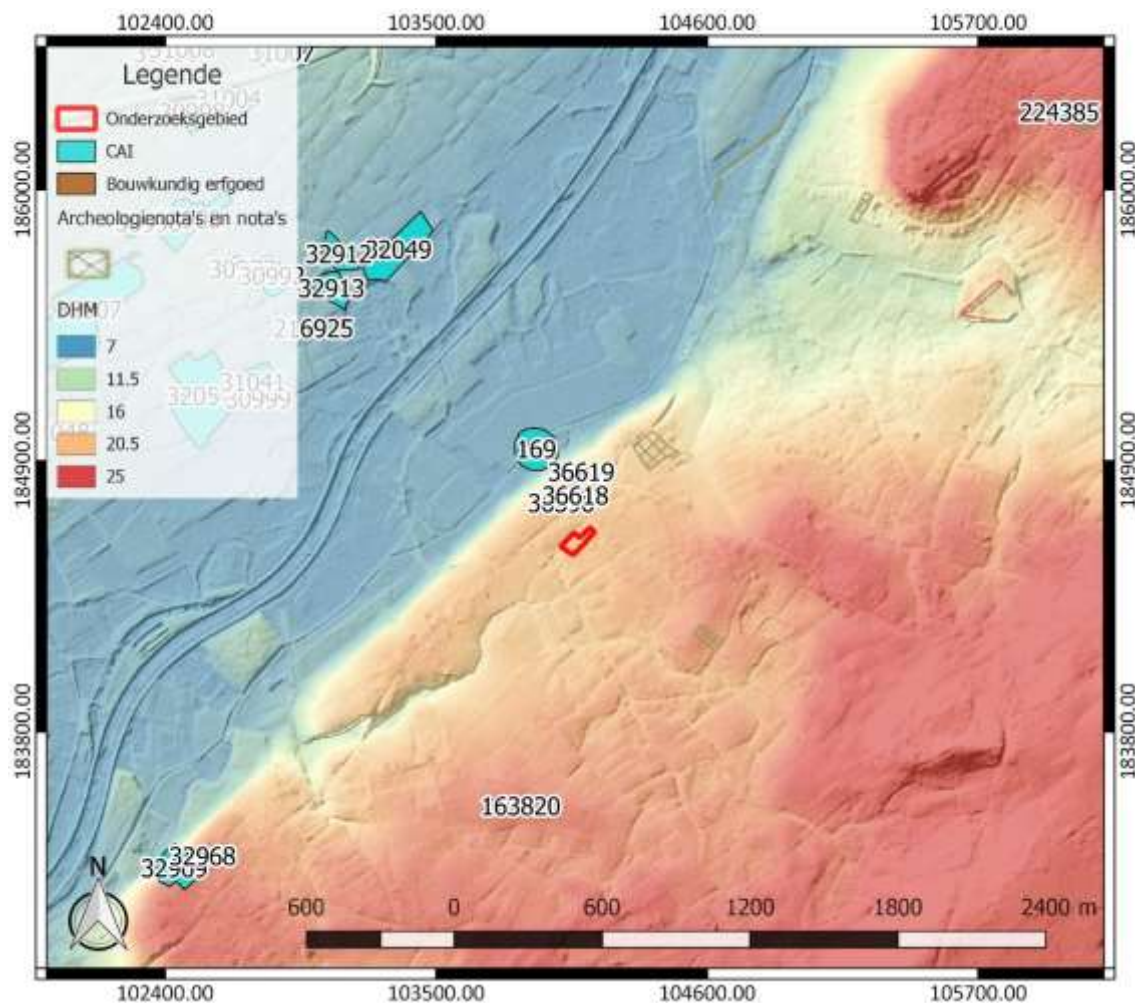
Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 22) zijn opnieuw twee gebouwen te bemerken in het noordoosten van het onderzoeksgebied. Het terrein bestaat verder uit grasland. In de omgeving is de bebouwing enorm uitgebreid. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 23) toont een gelijkaardig beeld. De bebouwing in het noordoosten van het onderzoeksgebied is voor het laatst te zien op een luchtfoto uit 2013 (Figuur 24). Op een recente luchtfoto (Figuur 6) is de situatie na de sloop te zien. Het terrein wordt nu bijna volledig ingenomen door grasland.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25 en Figuur 26). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied is slechts één CAI-locatie gekend. Het gaat om locatie CAI ID 169, in de Scheldevallei, ten noordwesten van het terrein. Hier bevindt zich de Motte van Schelderode, die nog duidelijk zichtbaar is op luchtfoto's en op de DHM-kaart. De motte dateert uit de late middeleeuwen. Het neerhof was gekend als het "Hof ten Dale". Naar aanleiding van de gegevens op de DHM-kaart werden er boringen uitgevoerd. Hierbij werd een overvloed aan bouwpuin vastgesteld in het mottelichaam en de bovenste vulling van de walgracht. Tegenwoordig

loopt de Melsenbeek dwars door het vroegere mottelichaam. Dit komt door de rechtekking van de beek in de tweede helft van de 19de eeuw.¹¹

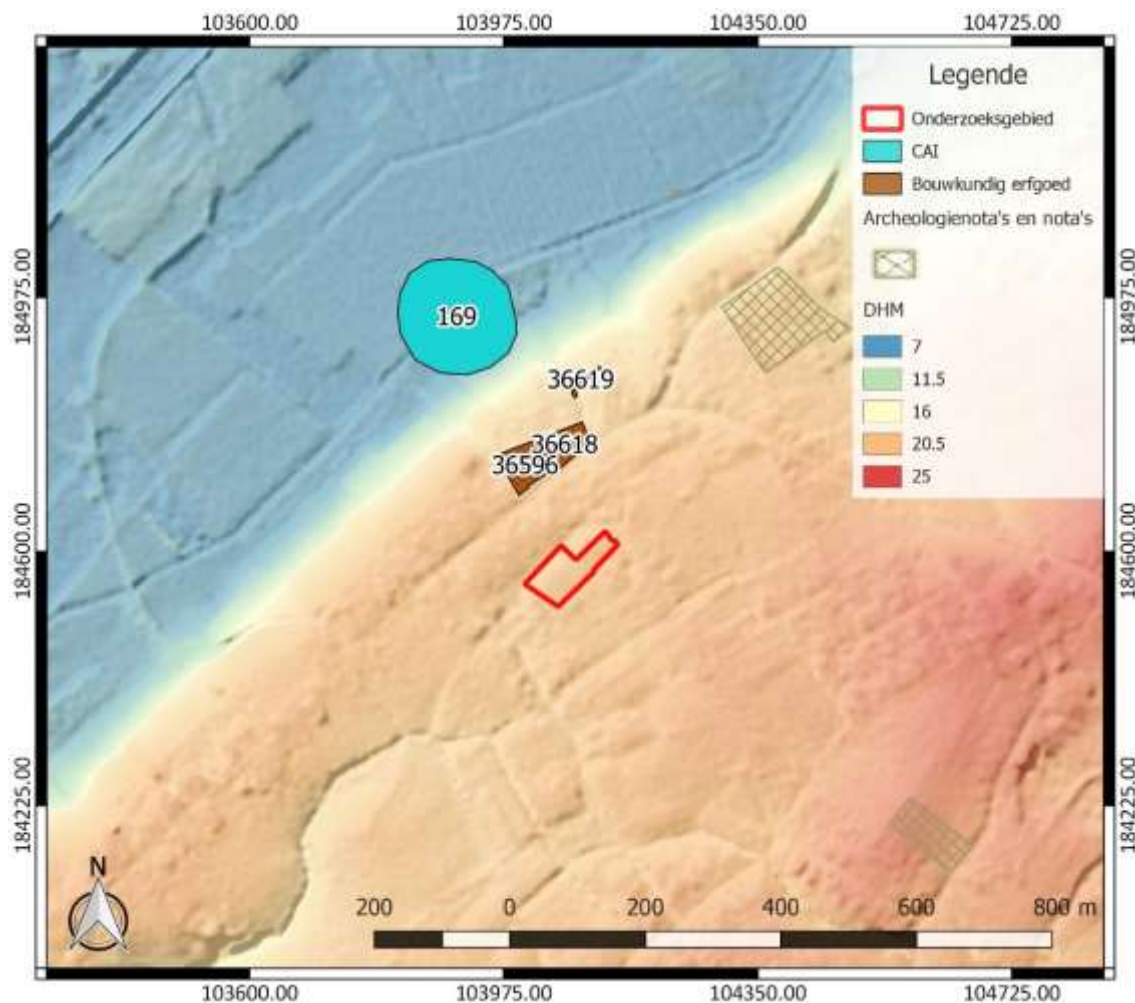
Figuur 25: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Op korte afstand van het onderzoeksgebied bevinden zich nog enkele relevante bouwkundige elementen die zijn opgenomen in de vastgestelde inventaris van bouwkundig erfgoed. De Parochiekerk Sint-Martinus (ID 36618) situeert zich ten noorden van het onderzoeksgebied. De kerk werd voor het eerst vermeld in een charter van 1108. De oudst mogelijk te achterhalen vorm van de Sint-Martinuskerk gaat waarschijnlijk terug tot in de 14de-15de eeuw. Toen had de kerk de vorm van een éénbeukige kruiskerk met een rechthoekig koor en een kruisingstoren. In de 18de eeuw werden aanpassingen uitgevoerd. In het laatste kwart van de 19de eeuw werd de kerk vergroot en kreeg ze haar huidige uitzicht. De kerk wordt omringd door een laag ommuurd kerkhof. Aan de westelijke zijde van het kerkhof ligt de ommuurde pastorietaan van de Pastorie van de Sint-Martinusparochie (ID 36596). In het jaar 1764 werd een bestaand gebouw naast de kerk gekocht om te dienen als pastorie. In 1767 werd het gebouw verbouwd tot pastorie. Na deze verbouwing werden enkel nog lichte aanpassingen uitgevoerd. Op het gelijkvloers van de woning zijn nog bouwsporen aanwezig van de aangepaste oude kern, die mogelijk nog uit de 17de of het begin van de 18de eeuw dateert.¹² Ten

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 169, Motte van Schelderode (geraadpleegd op 7 november 2019)

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019, website van de erfgoedinspectie (geraadpleegd op 7 november 2019), <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36618> (geraadpleegd op 7 november 2019); Agentschap Onroerend

noorden van de kerk bevindt zich het Kasteeldomein van Schelderode (ID 36619). In 1864 werd hier een kasteel gebouwd.¹³

Figuur 26: Detailkaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

In de ruimere omgeving zijn nog enkele archeologische waarden aanwezig. De Sint-Stephanuskerk in Melsen (CAI ID 32968) is op enige afstand ten zuidwesten gesitueerd. Deze kerk gaat terug tot de volle middeleeuwen. De oudste vermelding dateert uit 1117. Vermoedelijk was het oorspronkelijk een eenbeukige, romaanse zaalkerk uit de 12de-13de eeuw, opgebouwd uit grijze, onregelmatige blokken natuursteen. Waarschijnlijk werd in het begin van de 15de eeuw een kruisbeuk van Balegemse zandsteen toegevoegd. Later werden er nog herstellingen en een vergroting uitgevoerd. In het schip zijn nog delen van het romaans metselwerk aanwezig.¹⁴ Op korte afstand van deze kerk was het Kasteel van Melsen (CAI ID 32969) gesitueerd, dat inmiddels afgebroken is. De datering van

Erfgoed 2019: Pastorie van de Sint-Martinusparochie [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36596> (geraadpleegd op 7 november 2019)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Kasteeldomein van Schelderode [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36619> (geraadpleegd op 7 november 2019)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32968, Sint-Stephanuskerk (geraadpleegd op 7 november 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Parochiekerk Sint-Stephanus [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36503> (geraadpleegd op 7 november 2019)

dit kasteel is onbekend. Er zijn wel nog voormalige afhankelijkheden van het vroegere kasteel bewaard gebleven.¹⁵

Ter hoogte van de Boswijk (CAI ID 163820), ten zuiden van het onderzoeksgebied, is via metaaldetectie een zegelstempel uit de nieuwe tijd aan het licht gekomen. Het gaat om een zegelstempel met een familieschild op het zegelvlak. De vondst wordt in de 16de-17de eeuw gedateerd.¹⁶ Tot slot zijn er op locatie CAI ID 224385, op enige afstand ten noordoosten, enkele greppels uit de nieuwste tijd vastgesteld. De greppels vormen een perceelsafbakening en dateren uit de 19de-20ste eeuw.¹⁷

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn nog niet veel gekende archeologische waarden aanwezig. Dit geeft waarschijnlijk eerder de stand van het onderzoek aan, dan dat er effectief sprake is van een laag archeologisch potentieel voor de regio. De gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt dat we rekening moeten houden met de mogelijke aanwezigheid van relevante archeologische waarden op het terrein. Het terrein ligt op een interfluvium aan de rand van de Scheldevallei.

De gekende archeologische waarden in de omgeving dateren voornamelijk uit de volle en de late middeleeuwen. Het betreft onder meer een motte en religieus erfgoed. Vanaf de 18de eeuw worden geen relevante archeologische resten op het terrein meer verwacht. Op basis van historische kaarten en luchtfoto's kunnen we de gebruiksevolutie van het terrein sinds de 18de eeuw reconstrueren. Het terrein was in de 18de eeuw in gebruik als tuinzone en als akkerland. In de 20ste eeuw verschijnt bebouwing aan de straatzijde, die nu gesloopt is. Vandaag de dag is het terrein in gebruik als grasland.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen en de aanleg van wegenis. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32969, Kasteel van Melsen (geraadpleegd op 7 november 2019)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 163820, Boswijk (geraadpleegd op 7 november 2019)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 224385, Borgt – Bergbosstraat (geraadpleegd op 7 november 2019)

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Gekende archeologische waarden in de omgeving dateren voornamelijk uit de volle en de late middeleeuwen, maar de gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt dat we momenteel de aanwezigheid van relevante archeologische waarden uit andere periodes niet kunnen uitsluiten. Vanaf de 18de eeuw wordt de kans op relevante archeologische waarden slechts laag ingeschat op basis van de gebruiksevolutie van het terrein die we konden reconstrueren aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's. De geplande werken zullen een sterk negatieve impact op het aanwezige bodemarchief hebben. Het archeologisch potentieel van het terrein en de bedreiging die uitgaat van de geplande werken, maakt dat verder vooronderzoek nodig is.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Gekende archeologische waarden in de omgeving dateren voornamelijk uit de volle en de late middeleeuwen, maar de gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt dat we momenteel de aanwezigheid van relevante archeologische waarden uit andere periodes niet kunnen uitsluiten. Vanaf de 18de eeuw wordt de kans op relevante archeologische waarden slechts laag ingeschat op basis van de gebruiksevolutie van het terrein die we konden reconstrueren aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's. De geplande werken zullen een sterk negatieve impact op het aanwezige bodemarchief hebben. Het archeologisch potentieel van het terrein en de bedreiging die uitgaat van de geplande werken, maakt dat verder vooronderzoek nodig is.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

